

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Emigrantlitteraturen (1872)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 74. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992359917776/facsimile.pdf> (tilgået 27. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

og højmodige; der har de nu igen udstedt en Straf-Eftergivelse, hvorfra Ingen er udelukket uden alle de, som har gjort Oprør. Det minder mig om en Salme, der forherliger den jødiske Guds Bedrifter. Han har dræbt dem og dem; thi hans guddommelige Godhed varer evigt; han har druknet Farao og hele hans Hær; thi hans guddommelige Godhed varer evigt; han har slået alle Ægypternes Førstefødt med Døden; thi hans guddommelige Godhed o. s. v. o. s. v.»

«De synes mig ikke demokratisk. Jeg tror som De, at der paa Bunden af Revolutionsmændenes Sjæle er Svig og Raseri. Men jeg holder mere af Svig og Raseri, der omstyrter Fæstninger og afskaffer Titler og andre Dumheder af den Art, og som sætter alle de religiøse Drømmerier paa lige Fod, end af den Art Svig og Raseri, som vil bevare og helligvie hint elendige Misfoster af Jødernes barbariske Dumhed, podet ind paa Vandalernes barbariske Uvidenhed.»

«Jo mere man tænker over det, des mere opgiver man at begribe et *cui bono* (et til Fordel for hvem?) i denne Taabelighed man kalder Verden. Jeg forstaa hverken Maalet eller Bygmesteren eller Maleren eller Figurerne i denne *Laterna magica*, af hvilken jeg har den Ære at udgøre en Del. Vil jeg forstaa det bedre, naar jeg engang er forsvunden fra denne trange og mørke Klode, paa hvilken det morer jeg véd ikke hvilken usynlig Magt at lade mig danse med eller imod min Vilje? Det véd jeg ikke. Men jeg er bange for, at det forholder sig med denne Hemmelighed som med Frimurenes, der kun i de Uindviedes Øjne er noget værd.»

Man vil efter at have læst disse Brudstykker ikke undre sig over, at hin Bog om *Religionen*, der ved Aarhundredskiftet var anlagt og bestemt til fra et protestantisk Standpunkt at udføre samme Bedrift som Chateaubriand samtidigt iværksatte fra et katolsk Udgangspunkt: nemlig at genindføre den religiøse Aand i Frankrig, i sit oprindelige Udkast havde et ganske andet Præg end den senere fik. De første Afsnit af den, der blev skrevne ganske paa det 18de Aarhundredes Vis, vilde, hvis de forelaa trykte, i Constants Liv betegne nøjagtigt det samme Udviklings-trin som Bogen om *Revolutionerne* betegner i Chateaubriands. Som Værket nu i sin endegyldige Form tilhører den franske Literatur, udmærker det sig ved en rolig, lidenskabsløs Stil, et fordomsfrit Blik og en for Døtiden ikke almindelig Lærdom. Men

det lider til Gængæld under en fuldstændig Mangel paa Varme og under en gennemgribende Halvhed i sit Princip.

Dets Grundtanke er følgende: Alle de tidligere Opfattelser af Religionens Væsen har været ufuldkomne. En Skole af Forfattere, der betragter Religionen som ad Fornuftens Vej utilgængelig for Mennesket og som meddelt én Gang for alle ved guddommelig Aabenbaring, søger blot at føre Religionen tilbage til dens oprindelige Form. En anden Skole, der med Rette er bleven forfærdet over de Onder, Utaalsomhed og Trosraseri frembringer, har i Religionen kun set en Vildfarelse og har søgt at grunde Sædelæren paa en rent jordisk Grundvold. En tredje har troet at kunne holde en Mellemvej ved Antagelsen af noget, som den betitler den naturlige Religion eller Fornuftreligionen, og som kun bestaar af de reneste Dogmer og de simpleste Grundbegreber. Men ogsaa denne Skole har som de to nysnævnte troet, at Mennesket kunde naa den ubetingede Sandhed og at Sandheden følgelig var en og uforanderlig; hvem der troede mindre end Skolen, stemplede den som ugudelig, hvem der troede mere end den som kirketroende og overtroisk. Constant vil i Modsætning til alle disse tre Skoler betragte Religionen som fremskridende, idet han gaar ud fra, at den religiøse Følelse er en til Grund liggende Kendsgerning i Menneskesjælen og kun dens Former forskellige og modtagelige for stedse større Fuldkommenhed. Man mærker, at han har læst Lessings *Menneskestægtens Opdragelse*; men endnu mere beslægtet end med Lessing føler han sig dog med sine Samtidige: Kreuzer og Görres. Han forstaar eller paaskønner øjensynligt ikke Lessings fine og dog saa dybe Ironi; de romantisk-protestantiske Genoprettelsesforsøg betager ham derimod med Samtidighedens hele Magt og han tilegner sig af dem Alt, hvad han som liberal fransk Politiker og omvendt Voltairianer kan bruge. Han vil ikke paa nogen Maade vide af den Utaalsomhed og Forfølgelseslyst, der bryder saa voldsomt frem hos en Lamennais (i Bogen om Ligegyldigheden for det Religiøse), han vil ikke vide af en verdslig Pavemagt eller af nogensomhelst Forening af gejstlig og verdslig Myndighed (som De Maistre eller Chateaubriand), men han indbilder sig i «den religiøse Følelse» at have fundet en Art sjæleligt Grundelement, der ikke paany lader sig opløse, han mener, at den er uforanderlig og almen, ∞ : baade udbredt over hele Jorden og hævet over Forvandling gennem Tiderne — en Anskuelse, der